

Kunskapskällans skriftserie □ Nummer 10

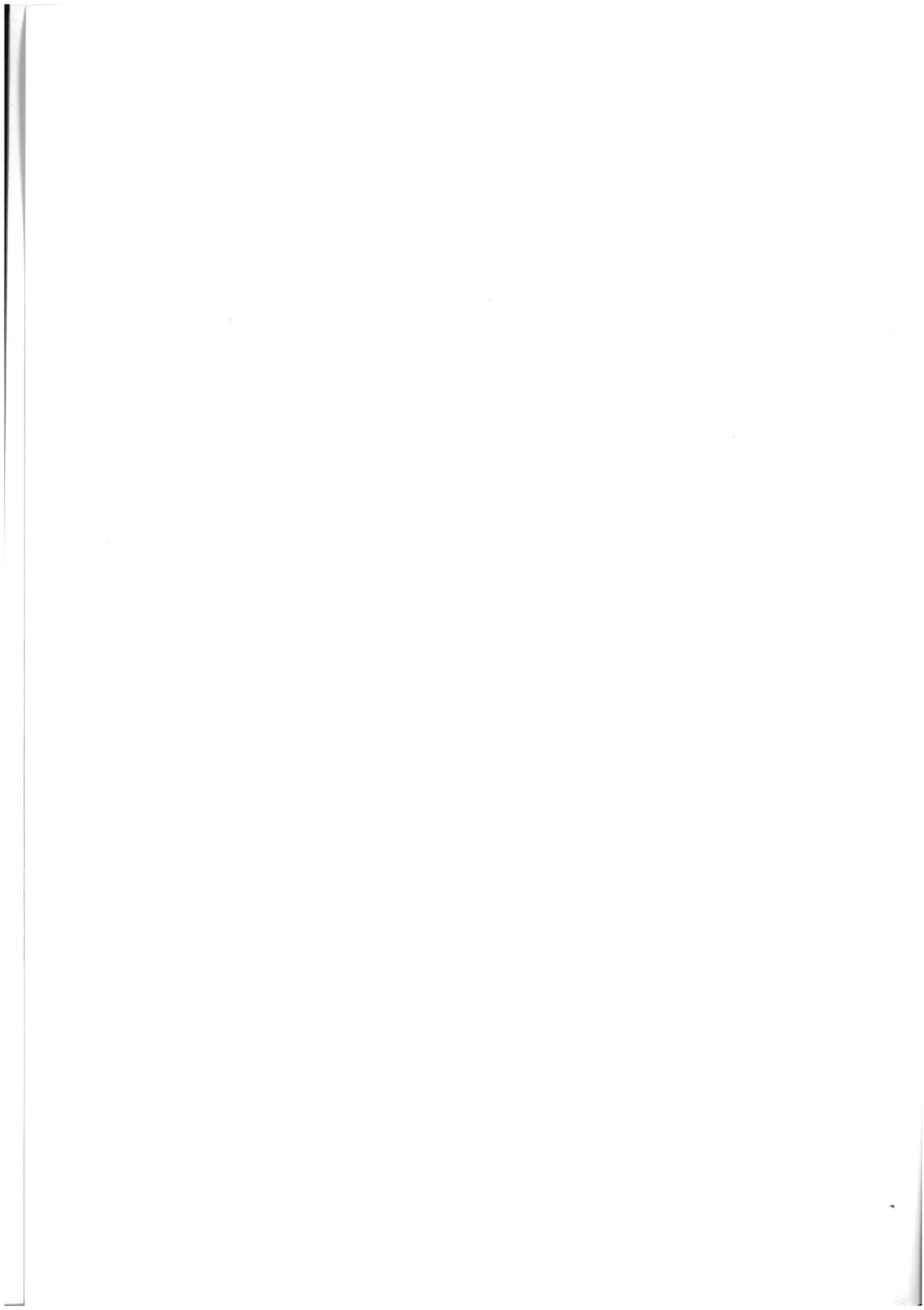

Presentation av utställningen

”UPPÅT VÄGGARNA”
- om svensk s.k. ”budskapskonst”
med anknytning till Tjustbygden.

Kunskapskällan 2006

Redaktion: Ellens Keys Vänners Biblioteksgrupp.

”UPPÅT VÄGGARNA – FÖRR I VÄRLDEN OCH IDAG”

En liten utställning om svensk s.k. ”budskapskonst” med anknytning till Tjustbygden och till en aktuell konstdebatt.

Vår utställning visar exempel ur Kunskapskällans bildskatt på vad man hängde upp på väggarna i vanliga svenska hem främst under arton- och tidigt nittonhundratals.

Oljemålningar var för dyra och tekniken att trycka och mångfaldiga bilder, särskilt i färg, var inte så utvecklad som nu. Motiven skulle dessutom helst vara uppbyggliga och personliga. Det blev ofta ”goda ord” och fromma motiv, i dåtidens Sverige främst med anknytning till kristen tro. Idag börjar vi återigen ana åtminstone kulturvärdet av dessa tavlor. Många markerar också ett visst främlingskap för dessa ”budskapstavlor” och ger dem kanske plats i fritidshus och på torrdass. Att sådana tavlor ofta diskuteras visar ju dagens ”profetdebatt” i Danmark och ute i stora världen.

Säg vad Du tycker själv genom att reagera på våra exempel. De intressantaste synpunkterna tar vi tillvara i en liten tävling (se sidan 12)!

Ellen Keys biblioteksgrupp, som arbetat med utställningen, ser gärna att vi också jämför våra synpunkter med Ellen Keys eget engagemang i dåtidens konstdebatt bl.a. om oljetryck på gott och ont och på s.k. ”masskonst”.

De flesta tavlorna är från gången tid, men avslutningsvis (grupp X) visar vi några exempel på en typ av ”budskapskonst” som odlas också av våra egna Tjustkonstnärer.

OLIKA MOTIVGRUPPER.

I. Den äldsta och kanske största, gruppen inom denna s.k. masskonst var **bibelillustrationer** av olika slag. Biblar och originalmålningar var för dyra under de tidigare århundradena ända fram till mitten av 1800-talet. Den smarte köpmannen kunde då skaffa plåtar till kopparstick eller stockar till träsnitt från konstnärernas verkstäder för att sälja till allmänheten. Vi visar ett par sådana tidiga avdrag. Man kunde också ta en gammal bibelillustration och sy sig en tavla. Vårt exempel är en sydd bokillustration ”Människan planterar marken i Guds skapelse”, ursprungligen en textil bild i en bok från Jerusalem cirka år 1000. På bokbordet finner vi en bok med de vanliga motiven, de från Dorés bibel som Torgny Lindgren nyligen skrivit en roman om.
(Bild 1-3)

II. Ett annat sätt att själv pryda sina väggar ser vi exempel på i vår andra grupp. Det är målade tavlor och hyllningsbilder från **familjehögtider och jubiléer** av olika slag. Den konstnärligt begåvade kunde göra sådana bilder och sälja till den som ville uppvakta någon. Våra exempel är bl.a. en hyllningstavla till ordföranden i boktryckarskrået Schneidler från 1770, en nyårshyllning som ännu inte fått namnet på mottagaren ditmålat, en minnestavla från ett dop (Johan Andersson 1846) och två vigseltavlor, en är från 1864.
(Bild 4-8)

III. Nästa grupp kan man kalla ”**religiös husmanskonst**” i motsats till ”elitkonst”. Dit hör de bekanta dalamålningarna (se märkboken på vårt bokbord) och framför allt de s.k. **kistebreven**. De lades i brudkistan eller hängdes på väggen. Vi visar här ett av de äldsta, som handlar om att ”konservera prästenkan”. W-E Lundström i Jönköping var från 1806 och framåt en stor tillverkare av kistebrev.

(Bild 9-10)

IV. En viktig och vid sekelskiftet mellan 1800- och 1900-tal vanlig grupp som allt mer börjar återkomma är de s.k. ”**tänkespråktavlorna**” med goda ord. Åhlen och Holm utbjuder i sin jubileumskatalog 1906 över femtio olika tavlor av den typ som vi visar med broderad text och monterade celluloidfigurer. Dessa utfördes ofta i hemmen av kvinnor som legoarbeten. En liknade typ är ”fromma ord” tryckta med silverbokstäver s.k. eglomisé-teknik. Vi visar ett original från 1800-talets Västrum i Tjust och en tämligen nygjord reproduktion.

(Bild 11-15)

V. En särskild och omdiskuterad typ är de s.k. **oljetrycken** som omkring 1830 börjar att konkurrera med kistebreven. Det är fernissade färglitografier tryckta på väv som skall efterlikna oljemålningar. Ulla Ehrensvärd har som den förste beskrivit de svenska oljetryckens historia: ”Historien om en kort glanstid och en lång förfallotid” som hon skriver. Några av dem har gjort verkliga klassresor, som t.ex. tavlan av düsseldorfaren Gude som Moa Martinson skriver om i sina memoarer. Vanligast är de tryck som visar

kungafamiljen, men det kunde också vara reproduktioner av kända konstnärers målningar, ofta med historiska motiv. Som exempel har vi tagit Cederströms Karl XII:s likfärd. Mycket omtyckta var också oljetryck med anspelningar på "den heliga Graal". Vi minns motivet också från bästsäljaren Da Vinci-koden av Dan Brown (se bokbordet).

(Bild 16-20)

VI. De populäraste motiven. På 1980-talet gjorde man i Jönköping läns museum en undersökning av de religiösa bilderna i hemmiljö. Av de motiv som visades sig vanligast återger vi några. Högst upp på listan kom den bild som vi ofta kallar "Helgmålsringning", men som egentligen heter "Angelus" av fransmannen Millet. Den visar en man och hans hustru på åkern i andakt. Bland de vanligast återfinns vi också tryck med "Skyddsängeln" och "Den gode herden" samt "Ålderstrappan" liksom tavlorna "Livets väg" och "Det himmelska Jerusalem".

(Bild 21-29)

VII. Ett par särskilda grupper är sydda tavlor med "ledord" av olika slag, t.ex. "Gud beskydde vårt hem" och de s.k. pedagogiska tavlorna för söndagsskole- och skolbruk. Dessa gamla planscher börjar nu ju åter komma till heders.

(Bild 30-32)

VIII. Samfunds- och missionstavlor utgör också en stor grupp. Här finner vi samfundsledare som Luther, Rosenius, präster och predikanter. Några samfund har särskilt tydliga motiv som kännetecken. Vi visar ett par exempel från Frälsningsarmén.

(Bild 33-43 + planscher 44-50)

IX. Specialsamling av ikoner i Myrgårdsrummet.

I rubriken till vår utställning "Uppåt väggarna – förr i världen" har vi också smugit in ett litet "och idag". Vi vill därmed visa att denna typ av budskapskonst på olika vägar fått förnyelse i vår tid. I Kunskapskällans egen avdelning (Myrgårdsrummet), visar vi exempel på hur den ikonkonst, som ursprungligen kommer från den ortodoxa (östliga) kyrkan blir allt vanligare också hos oss. Även i Tjust finns ikonmålare. Utställningen vill visa bl.a. på olikheter i den grekisk-ortodoxa och den rysk-ortodoxa tradition.

(Bild 51-60)

X. Några Tjustkonstnärer idag med bl.a. existentiella frågor som motiv visas också i ett par glasmontrar. Raili Mannerla kallar sin textila fisk "Hur ser Ditt fängelse ut". Gun Benjaminssons pärlbroderade tavla är inspirerad av en medeltida biskopsmitra (se bokbordet). Hennes applikation heter "Från tro till ro".

Dessa finns främst i glasskåp, på väggar och på stativ.

(Bild 61-81)

Bengt O. Myrgård

”Uppåt väggarna”. Bild för bild, så började det:

I. Bibelillustrationer.

1. ”Skapelsen”. Ur Karl XII:s bibel. Enbladstryck 1707.
2. Nya testamentet. Försättsblad. Enbladstryck 1709.
3. ”Människan planterar marken”. Bokillustration från Jerusalem cirka år 1000.
Arbetet utfört av Ingrid Myrgård † 2005.

► På bokbordet.

Bl.a. Dorés bibel med illustrationer och Torgny Lindgrens nya bok med samma namn.

II. Familjehögtider och jubiléer.

4. Hyllningsadress till bokbinderimästare Schneidler (1700-tal). Se även almanack från 1757 i skåp.
5. Nyårshyllning. Övergång mellan 17-1800-tal.
Tillägnet ännu ej dittextad.
6. Hyllning vid Johan Anderssons dop i Adelöv 1846.
7. Vigselhyllning (1800-tal).
8. Hyllning till brudparet.

III. Kistebrev

9. ”Prästen och enkan”.
10. ”Frälsarens bön” = Fader vår.

IV. Tänkespråktavlor.

11. Ur Åhlén och Holms jubileums-serie.
12. Ur Åhlén och Holms jubileums-serie.
Två tavlor i s.k. eglomisé-teknik. Samma text.
13. Den lilla är ett original från Västrum (1800-tal).

14. Den större är nygjord 1982.
15. Handdukshängare med text: "Lova Herren".

V. Oljetryck.

16. Kungliga familjen 1900. Tillhör Hans Carlsson.
17. "Karl XII:s likfärd (originalet av Cederström 1897).
Tillhör Hans Carlsson.
18. "Den heliga Graal och riddarna av runda bordet".
19. "Jesus vakar i Getsemane med slumrande lärjungar".
20. Gude: "Fiske vid bloss" 1870.
Tillhör gymnasieeleven David Markskog, Västrum.
- 20b. Malmströms "Grindslynt" i fuskutförande.

► På bokbordet.

Bl.a. "Da Vinci-koden" av Dan Brown. Även Simon Cox "Knäck da Vinci-koden"(om verkligheten bakom) 2005.

VI. De populäraste motiven.

21. "Skyddsängeln".
22. "Den gode herden". Se även träskulptur i skåp.
23. "Angelus". Originalet finns i Louvren, Paris och är målat av Millet.
24. En lokal variant av samma motiv visas på stativ (80 x 60 cm). Ett beställningsarbete av den lokala målaren Ossian Olson.
25. "En kristen resa genom världen".
26. "Den heliga staden".
27. "Ängeln som styrker oss" bibelord (Filipp 4:6).
28. "Mannens och Qvinnans åldrar".
29. Både bild 28 och 29 kallas "Ålderstrappan".

► **På bokbordet.**

Bl.a. undersökningar om de populäraste motiven.

VII. Sydda tavlor och bonader med "ledord".

30. "Gud bevare vårt hem". Bonad sydd av Lisbet Björnståhl, Misterhult efter gammal förlaga.
31. "Vårt land ---". Från Åsa Jägerhorns hem.
32. "Tag vara på vad livet har att ge".
Från Åsa Jägerhorns hem.

VIII. Samfunds- och missionstavlor.

33. "Jesu hjärta". (Romersk katolsk orden.)
34. Martin Luther och hans liv ordnat efter samma princip som "Jesu hjärta".
35. Hjorteds församlings kyrka och tjänstemän.
36. Kyrkor i Norra och Södra Tjust kontrakt.
37. "Predikanter".
38. "Jag sviker ej".
39. "Korset och Kronan" Frälsningsarmén i Japan.
40. Ulf Pettersson: "John Ögrim".
41. I monter: Korsstygnarbete av metodisten Anna Sophia Nilsson † 1922. Tillhör Västerviks Museum.
42. "Köksguden".
43. "Den förlorade sonen" på kinesiska.
44. Tävlingsbild. Vad föreställer bilden?
Skol- och söndagsskolebilder.
45. Medeltida mässa.
46. Julius Kronberg: "Den barmhärtiga samariten".
47. Julius Kronberg: "Jesus vid 12 års ålder i templet".

48. Julius Kronberg: "Jesu himmelsfärd".
49. Julius Kronberg: "Jesu dop".
50. Nådstolen (Treenigheten).

IX. Specialsamling av ikoner i Myrgårdsrummet.

51. Rysk tradition: "Kristus Konungen".
52. Rysk tradition: "Guds moder".
53. Rysk tradition: "Joakim och Anna".
Original i Nationalmuseum, Stockholm.
54. "Olika vinklar".
55. Grekisk tradition: "Petrus och Paulus".
56. Grekisk tradition: "S:t Göran".
57. Erik Ohlson (Halmstad): "Den Heliga Birgitta".
58. Erik Ohlson (Halmstad): "Katarina av Vadstena".
59. "Hur såg Jesus ut?" Esmeralda (10) funderar.
60. David och Goliat.

► På bokbordet.

Litteratur om ikoner. Förteckning sidan 13.

X. Tjustkonstnärer idag.

61. Installation av Raili Mannerla: "Vapenvila".
62. Raili Mannerla: "Hur ser ditt fängelse ut?".
63. Raili Mannerla: "Rysk påskägg". Ortodox tradition.
64. Raili Mannerla: "Tillbaka till medeltiden".
65. Raili Mannerla: "Fånga din själ" (Fjäril).
66. Raili Mannerla: "Stressa inte" (Fjäril).
67. Gun Benjaminsson: "Kors".
68. Gun Benjaminsson: "Från tro till ro" Bo Setterlind.
69. Gun Benjaminsson: "Efter biskopsmitra" Pärlor.

70. Jan Pol: "Madonna".
71. Jan Pol: "Tänkande Kristus".
72. Åsa Jägerhorn: "Ellen Keys släktvapen".
73. Åsa Jägerhorn: "Solgrindar på Strand".
74. Åsa Jägerhorn: "Livets hav har givit mig en Strand".
75. Åsa Jägerhorn: Originalaffisch. Ellen Key-skolan.
76. Ingrid Andersson: Birgitta-spetsen (Knyppling).
77. Alex Bergendorff-Ramirez (Elev): "Efter Vågen".
78. R-M Möller: "Tre ansikten". Vem står i mitten?
79. R-M Möller: "Millenniumskifte med Maria".
80. Maine Gladh: "Jungfru Maria".
81. Maine Gladh: "Paradiset".

Där ingen ägare anges kommer bilderna från
Kunskapskällans samlingar eller från konstnärerna.
Redaktion: Ellen Keys Vänner i Tjust Biblioteksgrupp.

Tre lekfulla frågor kring vår utställning (Se bild 44).

1. Bild 44 är hemförd av en missionär från Kina (Sianprovinsen). Vi vet ej vad bilden föreställer. Ge tavlan ett namn!

Mitt förslag.....

2. Ellen Key skrev sin berömda bok "Skönhet för alla". Föreslå med ett eller två ord vad du tror att hon menade "Skönhet för alla behövs ty...."

Mitt förslag.....

3. Vad skulle Ellen Key tyckt om vår utställning kan vi inte veta. Vi vet att hon var kritisk till en del oljetryck, men sedan dess har tiden gått. Vad tror du att hon skulle anse om vår konst på väggarna idag?
Motivera svaret med några få ord.

Mitt förslag.....

.....

.....

Mitt namn.....Tel.....

Bästa svar vinner ett pris!

Böcker om Ikoner i Myrgårdsrummet.

- Abel, Ulf: Ikonen - bilden av det heliga, 1989
- Abel, Ulf: Ryska ikonerna från 1400, 1500 och 1600-talen ur Sovjetiska samlingar.
- Abel, Ulf : Den ryska ikonerna 1000 år, 1989
- Alpatov, Mikael V. Early russian icon painting, 1978
- Bjurström, Per: Nationalmuseum / Bulletin, 1985
- Bodin, Per-Arne: Världen som ikon, 1988
- Bohlin, Per Ola: En hälsning till församlingarna i Ärkestiftet 1988/89, 1989
- Colliander, Tito: Vår helige Faders Johannes Chrysostomos gudomliga liturgi, 1958
- De Caluwé, Robert: Ikonmalerei, 1984
- Ebeling-Håård, Karin: Ikonernas liv, 1981
- Ekelöf, Gunnar: Ikoner, 1986
- Kallinikos, Konstantinos N.: Ortodox katekes, 1972
- Kjellin, Helge: Ryska ikoner i svensk och norsk ägo, 1956
- Pettersson, Per: Ikoner en introduktion, 1984
- Purmonen, Veikko: Ortodoxi in Finland, 1981
- Sandquist Öberg, Christina: Egeria, 2006
- Shmeljov, Ivan: Gamla Valamo, 1988
- Ström, Ernst Ture: Livets helhet, 1986
- Valoma kloster: Nya Valamo, 1989
- Wettermark, Tomas: Om viljan att göra det osynliga.., 1994
- Wikström, Owe: Med ikonerna i fickan, 2004
- Den gudomliga liturgin enligt S:t Johannes Chrysostomos
Ikoner / Bok med 30 vykort

**Redaktion och utställning:
Ellen Keys Vänners i Tjust Biblioteksgrupp.**

Kerstin Ageman
S:ta Gertruds väg 129
593 41 VÄSTERVIK

Ingrid Andersson
Hornsvägen 9 B
593 54 VÄSTERVIK

Gun Benjaminsson
Texasgatan 17
593 41 VÄSTERVIK

Hans Carlsson
Midgård 1 A
593 39 VÄSTERVIK

Bengt Myrgård
Stationsgatan 9 D
593 31 VÄSTERVIK

Rose-Marie Möller
Stora Trädgårdsgatan 34
593 34 VÄSTERVIK

Solveig Stenström
Skomakargatan 12
593 34 VÄSTERVIK

Julia Söderlind
Carl Palmgrens väg 7
593 98 VÄSTERVIK

Eva-Britta Wikström
Idrottsgatan 17
593 50 VÄSTERVIK

Kunskapskällans
Forskningsbibliotek
Östersjövägen 6
593 32 VÄSTERVIK

Omslagsbild och affisch: Maine Gladh, Västervik.

*Fotobilaga:
"UPPÅT VÄGGARNA – FÖRR I VÄRLDEN OCH IDAG"*

